

**RESPUBLIKA HUDUDLARINI REJALASHTIRISH SXEMALARINING
MUHIM AHAMIYATLARI****Usmanov Muratxon Saidmaxmudovich**

Arxitektura fanlari nomzodi, professor

Lapasov Abdugʻani AbdusaitovichQurilish va uy-joy kommunal xoʻjaligi vazirligi, arxitektura va shaharsolikni
rivojlantirish boshqarmasi boshligʻi oʻrinbosari<https://doi.org/10.5281/zenodo.15753128>

Annotatsiya. Respublika hududini rejalashtirish sxemasi, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini taʼminlash, ekologik barqarorlikni saqlash, demografik oʻzgarishlarni hisobga olish va sanoat hamda qishloq xoʻjaligini rivojlantirish masalalari koʻrib chiqiladi va rivojlantirish rejalari tuziladi.

Kalit soʻzlar: bosh sxema, ekologik muvozanat, arxitektura, tabiiy resurs, minerallar, yer fondi, demografiya, aviatsiya, temir yoʻl, avtomobil yoʻllari va b.

Ключевые слова: генеральная схема, экологический баланс, архитектура, природные ресурсы, полезные ископаемые, земельный фонд, демография, авиация, железная дорога, автомобильные дороги и т.д.

Key words: master plan, ecological balance, architecture, natural resources, minerals, land fund, demography, aviation, signal road, highway, etc.

Kirish

Respublika hududini rejalashtirish sxemasi, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini taʼminlash, ekologik vaziyatni yaxshilash, demografik oʻzgarishlarni hisobga olish va sanoat hamda qishloq xoʻjaligini samarali boshqarish uchun muhim ahamiyatga ega. Maqolamizda ushbu mavzularni koʻrib chiqamiz.

Mavzuning dolzarbligi. Respublikaning strategik maqsadlari va global iqtisodiy tendensiyalar bilan bogʻliq holda, hududiy rejalashtirish sxemasini ishlab chiqish dolzarb masalaga aylanmoqda. Mahalliy resurslarni samarali foydalanish, aholiga xizmat koʻrsatish va iqtisodiy rivojlanishni taʼminlash uchun mos rejalarni ishlab chiqish zarur.

Hududlarni rejalashtirish – iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik barqarorlikni taʼminlashga yoʻnaltirilgan, davlatning rivojlanish strategiyalarining asosiy qismlaridan biri hisoblanadi. Respublika hududlarini rejalashtirish sxemalari aholining turmush sharoitini yaxshilash, barqaror rivojlanishni taʼminlash va resurslarning samarali taqsimlanishini amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Bu maqolada respublika hududlarini rejalashtirish sxemalarining muhim ahamiyatlari va ularning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik taraqqiyotga qoʻshayotgan hissasi muhokama qilinadi.

Respublika hududlarini rejalashtirishning ahamiyati

Iqtisodiy taraqqiyotni ragʻbatlantirish. Respublika hududlarini rejalashtirish sxemalari iqtisodiy faoliyatning samarali va oqilona joylashishini taʼminlash uchun ahamiyatlidir. Masalan, yirik sanoat korxonalarini muayyan hududlarda joylashtirish, transport va kommunikatsiya tizimlarini takomillashtirish iqtisodiy salohiyatni oshirishga xizmat qiladi. Bu, oʻz navbatida, iqtisodiy oʻsishni qoʻzgʻatadi va yangi ish oʻrinlarini yaratishga yordam beradi.

Infrastrukturani rivojlantirish. Rejalashtirish sxemalari hududlarning transport, energetika, suv va axborot texnologiyalari bilan taʼminlashini oshiradi. Samarali infrastruktura, yangi investitsiyalar uchun jozibadorlikni oshirishga va ishbilarmonlik muhitini yaxshilashga

xizmat qiladi. Bu, o'z o'rnida, aholi uchun yaxshiroq turmush sharoitlarini yaratish va davlatning iqtisodiy salohiyatini oshirishga yordam beradi.

Ekologik muvozanatni saqlash. Respublikaning tabiiy resurslarini saqlash va ekologik muvozanatni ta'minlash rejalashtirishning asosiy maqsadlaridan biridir. Hududlarning ekologik holati har tomonlama tahlil qilib, ularda barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan mexanizmlar ishlab chiqiladi. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ularni muhofaza qilish har qanday ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishning ustuvor maqsadi bo'lishi kerak.

Shaharlashuv va qishloq rivojlanishini muvofiqlashtirish. Shahar va qishloq hududlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash respublika hududlarini rejalashtirishning muhim jihatlaridan biridir. Bu, o'z navbatida, shaharlarda ishlab chiqarish va infratuzilma taraqqiyotini, qishloq xo'jaligini rivojlantirishni, aholiga xizmat ko'rsatish imkoniyatlarini oshirishga qaratilgan. Hududlar o'rtasidagi tengsizlikni kamaytirish va turli qishloq va shahar hududlarida yashash sharoitlarini yaxshilash muhimi hisoblanadi.

Jamoat manfaatlari va ijtimoiy yaxshilanish. Rejalashtirish sxemalari aholiga ijtimoiy xizmatlar va muhitni yaxshilashga, ish o'rinlari yaratishga, iqtisodiy faoliyat uchun qulay sharoitlar yaratishga xizmat qiladi. Rejalashtirish, shuningdek, ijtimoiy infratuzilma (sog'liqni saqlash, ta'lim, madaniyat va sport) sohasini rivojlantirishni ko'zda tutadi. Bu, o'z navbatida, aholining turmush darajasini oshirish va ijtimoiy muammolarni hal etishga yordam beradi.

Qaror qabul qilishda asosiy prinsiplarni belgilash. Respublika hududlarini rejalashtirish sxemalari davlat organlariga, mahalliy boshqaruv organlariga va xususiy sektorga hududlarni rivojlantirishning strategik yo'nalishlarini belgilashda yordam beradi. Bu esa, mamlakatning uzoq muddatli rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim asos bo'ladi. Hududlarning kelajagi haqidagi qarorlar yoritiladi va ularning ijrosi uchun shart-sharoitlar yaratiladi.

Investitsiyalar va xorijiy sarmoyalarni jalb qilish. Rejalashtirish sxemalari, shubhasiz, potensial investorlar uchun hududning ishbilarmonlik muhitini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Respublikada yoki hududlarda investitsiya klimati yaxshilansa, xorijiy sarmoyani jalb qilishga imkon yaratiladi. Hududdagi resurslar va imkoniyatlar haqida to'liq ma'lumot va ko'rsatmalar bilan ta'minlash investorlar uchun ishonchli manba bo'lib xizmat qiladi.

Respublika hududlarini rejalashtirishning ahamiyati va maqsadlari

Resurslarning samarali taqsimlanishi. Respublika hududlarini rejalashtirishning eng muhim maqsadlaridan biri – tabiiy va inson resurslarini samarali taqsimlashdir. Hududlar orasidagi resurslarning o'zaro muvozanatli taqsimlanishi aholining turmush darajasini yaxshilash va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shishga yordam beradi. Masalan, energetika, suv, yer va boshqa resurslardan foydalanishda o'zaro ahamiyatli tartibga solish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish muhimi hisoblanadi. Shuningdek, tabiiy ehtiyojlardan foydalanishda ekologik muvozanatni saqlash ham muhim ahamiyatga ega.

Infrastrukturani rivojlantirish va yangilash. Infrastruktura hududlarning taraqqiyotida katta rol o'ynaydi. Transport tizimlari, energiya ta'minoti, sug'orish va suv ta'minoti, axborot kommunikatsiya texnologiyalari hamda sog'liqni saqlash va ta'lim sohasidagi infrastruktura rivoji hududlarning iqtisodiy faoliyati va ijtimoiy barqarorligini ta'minlaydi. Rejalashtirish sxemalari, shuningdek, infratuzilmani modernizatsiya qilish, aniq foydalanish yo'nalishlarini belgilash va sohalarni o'zaro integratsiyalashga yordam beradi.

Aholi migratsiyasi va shaharlashuv jarayonini kuzatish. Respublika hududlarini rejalashtirishda shaharlashuv jarayoni va aholi migratsiyasini kuzatish muhim ahamiyatga ega. Shaharlar orasidagi aholi ko'chishi va o'ndan keyingi iqtisodiy faoliyatlarning o'zaro

integratsiyalashuvi hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy muvozanatini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shaharlar markazlari va yoqimli infratuzilmani yaratish migratsiyaning zararli oqibatlarini kamaytirishga yordam beradi.

Yangi ish o'rinlari va innovatsion tadbirlar. Rejalashtirish jarayonining bir qismi bo'lgan yangi ish o'rinlarini yaratish, aholini ta'minlash va jamoat manfaatlarini qoneatlantirish orqali ijtimoiy barqarorlikka erishish mumkin. Shaxsiyatlar, turli korxonalar va tadbirkorlik uchun qulay sharoitlarni yaratish, yuqori texnologiyali, innovatsion sohalarni rivojlantirish muhim omildir. Respublika hududlarini strategik rejalashtirish ishlab chiqarish, xizmatlar va tadbirkorlik sohasini rivojlantirishga katta hissa qo'shishi mumkin.

Boshqaruv va nazorat mexanizmlari. Respublika hududlarini rejalashtirishda nazarda tutilgan boshqaruv va nazorat mexanizmlari davlat organlarining samarali faoliyat yuritishini ta'minlashga yordam beradi. Shuningdek, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik hududlardagi jarayonlarni nazorat qilish va samarali boshqarish bu sohada eng muhim vazifalardan biridir. Buning uchun boshqaruv qarorlarining aniqligi va ro'yxatga olish mexanizmlarining ishlashi talab etiladi. Mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlariga qo'shni hududlar bilan hamkorlik qilish imkonini beruvchi o'zaro aloqa tizimlari yaratiladi.

Hududiy birlik va barqarorlik. Respublika hududlarini rejalashtirishda yo'nalishlarni belgilash va ularni ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik jihatdan muvofiqlashtirish barqaror rivojlanish uchun muhimdir. Rejalashtirish jarayonida har bir hududning xususiyatlari va rivojlanish darajasini inobatga olish lozim. Hududlar o'rtasidagi tengsizliklarni kamaytirish va ijtimoiy barqarorlikni saqlash uchun o'zaro integratsiyalashuv mexanizmlari ishlab chiqiladi.

Hududlarning global muammolarga nisbatan erkinligini ta'minlash. Respublika hududlarini rejalashtirish global yoki regional muammolarga nisbatan hududning erkinligini, ekologik va ijtimoiy barqarorligini ta'minlashga ham yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Misol uchun, global iqlim o'zgarishlari, tabiiy ofatlar, mintaqaviy siyosiy va iqtisodiy bo'hronlar yoki migratsiyaning bosimidan hududlarni muhofaza qilish va ularni global munosabatlarga moslashtirish zarur.

Respublika hududlarini rejalashtirishning ahamiyati ko'p qirrali va uzoq muddatli natijalarga ega. Bu jarayon faqatgina iqtisodiy yoki ijtimoiy rivojlanishga olib kelmay, balki tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik muvozanatni saqlash, innovatsiyalarni tatbiq etish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga ham qaratilgan. Shuningdek, hududlarni rejalashtirish, davlat va mahalliy organlarga aniq maqsadlarga yo'naltirilgan qarorlar qabul qilish, ijtimoiy va iqtisodiy sohalarda muvofiqlashtirilgan va tartibga solingan faoliyat olib borish imkonini beradi. Rejalashtirish orqali har bir hududning potensialidan to'liq foydalanish va rivojlanish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish mumkin.

Respublika hududlarini rejalashtirish sxemalari mamlakatning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarni hal qilish, hamda aholining turmush darajasini yaxshilash maqsadida yangi islohotlar va mexanizmlar ishlab chiqish talab etiladi. Rejalashtirish orqali faqatgi hududlarning faoliyatlarini samarali boshqarish, balki mamlakatning umumiy rivojlanishini ta'minlash mumkin.